

Motion till riksdagen

1985/86:L238

Stig Gustafsson m. fl. (s)

Förvaltningen av stiftelser

Allmänt om stiftelser

En stiftelse kan grundas av fysisk eller juridisk person. Som ett led i bildandet av en stiftelse krävs att egendomen skiljs från stiftarens förmögenhet och förs över till stiftelsen. Vidare krävs att stiftaren har bestämt det ändamål, vilket stiftelsen skall tjäna. Ändamålet får inte strida mot lag. Ändamålsbestämningen måste vara någorlunda preciserad. Annars anses en stiftelse inte ha kommit till stånd. Dessutom torde krävas att ändamålet skall vara åtminstone i någon mån *varaktigt* och den anslagna egendomen av sådan art och omfattning att det tilltänkta ändamålet skall kunna främjas annat än under en kortare tid.

Något krav på att stiftelseförordnandet och förmögenhetsdispositionen skall ha en viss form uppställs inte. I fråga om förmögenhetsdispositionen kan det dock av allmänna regler följa krav på viss form. Är förmögenhetsdispositionen en dödsdisposition måste den ske genom testamente. En förutsättning för att ett stiftelseförordnande skall leda fram till skapandet av ett särskilt rättssubjekt är att stiftare avsett att stiftelseegendomen skall utgöra en självständig förmögenhet.

För att en stiftelse skall kunna verka i enlighet med donators föreskrifter måste någon ta emot stiftelseförmögenheten och svara för dess vård samt i övrigt sköta stiftelsens angelägenheter. De två huvudformerna för stiftelseförvaltning är att stiftelsen förses med en egen styrelse resp. att stiftelsen i förvaltningshänseende knyts till ett redan befintligt rättssubjekt. I sistnämnda fall används ofta begreppet fond i stället för stiftelse. Enligt den i Ds Ju 1979:4 redovisade stickprovsundersökningen var år 1976 förvaltningen av nära 40 000 av totalt 50 000 stiftelser (och fonder) anförtrodd annat rättssubjekt. Stiftelsernas sammanlagda bokförda kapital torde enligt vissa beräkningar uppgå till 50 miljarder kronor.

Beskattning av stiftelser

Stiftelser är visserligen principiellt skattskyldiga för såväl inkomst som förmögenhet. Vissa undantag är dock medgivna i lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt (7 §) och lagen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt (6 §). Enligt dessa bestämmelser är vissa slag av stiftelser skattskyldiga (till staten) endast för inkomst av rörelse.

Denna begränsade skattskyldighet gäller bl. a. stiftelser, som har till

ändamål att främja vård och uppfostran av barn, lämna understöd för beredande av undervisning eller utbildning, utöva hjälpverksamhet bland behövande eller främja vetenskaplig forskning.

För inskränkning av skattskyldighet krävs, utöver ett kvalificerat ändamål enligt ovan, att minst 80 % av inkomsterna används för det kvalificerade ändamålet räknat som ett genomsnitt över ca fem år (det s. k. fullföljdsrekvisitet) och att inte heller ett fåtal personer gynnas. I proposition 1976/77:135 tolkade departementschefen fullföljdsrekvisitet så att 80 % av avkastningen skulle användas för det ideella ändamålet i genomsnitt över en period av fem år. Skatteutskottet ville för sin del dock inte utesluta att genomsnittsbedömningen i vissa fall borde kunna omfatta en längre tidsperiod (se SkU 1976/77:45 s. 29). I ett avgörande från den 19 maj 1980 (dnr 3069-1979) synes regeringsrätten ha anslutit sig till utskottets bedömning.

Den kontroll som står skattemyndigheterna till buds över stiftelseförmögenheterna består i att de obegränsat skattskyldiga stiftelserna är deklara-tionspliktiga enligt 22 § 1 mom. taxeringslagen (1956:623) om deras brutto-intäkter överstiger 100 kr., medan de begränsat skattskyldiga enligt 33 § samma lag har att årligen avlämna en särskild uppgift om verksamheten. Den praktiska betydelsen av denna bestämmelse förringas dock i viss utsträckning av att skattechefen på ansökan från stiftelsen kan dispensera från den årliga uppgiftsskyldigheten.

Möjligheten att kontrollera att alla stiftelser avlämnar deklARATION eller uppgift torde endast finnas beträffande sådana som är kända hos skattemyndigheterna. Det kan här anmärkas att enligt en av riksskatteverket utförd kartläggning var endast ca 9 500 stiftelser av uppskattningsvis totalt 50 000 stiftelser kända av skattemyndigheterna.

På kort sikt skulle en landsomfattande skatterevision av stiftelser troligen medföra ett betydande tillskott till statskassan. Som belysande exempel kan nämnas att skatteförvaltningen i Malmöhus län under våren 1985 undersökte 96 stiftelser och fann enligt en offentliggjord rapport att en samlad utdelningssumma om minst 22 milj. kr. borde bli föremål för beskattning.

På lång sikt skulle en sådan kontroll innebära att mera medel skulle kunna delas ut till allmännyttiga ändamål, däribland forskning och utbildning.

Gemensam förvaltning av stiftelser

Basen för stiftelsens verksamhet är förmögenhetsförvaltning. Vid avvägning-
en av hur olika placeringsformer närmare skall användas i den praktiska hanteringen gör sig många synpunkter gällande. Allmänt kan sägas att någon enhetlig, för alla situationer heltäckande lösning inte finns.

För att vissa placeringsformer i praktiken skall vara aktuella krävs att stiftelseförmögenheten är av en viss minsta storlek. Med en stor förmögenhet följer större möjligheter att planera placeringarna på både kort och lång sikt. Vidare kräver hänsynen till kravet på låga förvaltningskostnader att förmögenheterna förvaltas så rationellt som möjligt. I fråga om mindre förmögenheter är det mest ändamålsenligt att möjligheterna till en samförvaltning av stiftelserna tas till vara. Samförvaltning kan ske genom att ett flertal mindre stiftelser sammanläggs till en enda fond och att de ingående

stiftelserna formellt upplöses.

Samförvaltning kan också ske utan att stiftelserna upplöses. En tänkbar lösning är därvid att en stiftelse med ett betydande kapital och tillgång till professionell kompetens ger basservice åt stiftelser, dvs. fungerar som en "moderstiftelse". Kapitalet kan då placeras gemensamt. Bokslut måste dock upprättas för varje stiftelse. De särskilda stiftelserna tar del i kostnaderna för den gemensamma medelsförvaltningen efter storlek och får sin andel av den gemensamma avkastningen i proportion till sitt andelstal i den gemensamma medelsförvaltningen.

Förebilder till gemensam förvaltning av stiftelser, där en moderstiftelse ger basservice åt andra stiftelser, finns bl. a. i Förbundsrepubliken Tyskland. En stiftelse, Stifterverband für die Deutsche Wissenschaft (Stifterverband) är sålunda en paraplyorganisation för ca 5 000 olika stiftelser. Stifterverband förvaltar förutom sina egna medel de anslutna stiftelsernas kapital (för närvarande totalt ca 325 miljoner DM) och understödjer dessa stiftelser vid planering och genomförande av deras initiativ. Under 1985 delade Stifterverband totalt ut ca 80 miljoner DM.

Stifterverband, som har till uppgift att främja vetenskaplig och teknisk forskning samt utbildning, grundades år 1920 till följd av brist på medel till forskning. Stifterverband har till sig knuten en medlemsförsamling för stiftelserna, vissa organisationer samt enskilda personer.

Stifterverband har hela förbundsrepubliken som sitt arbetsområde men i varje delstat finns en dotterstiftelse som är anknuten till moderstiftelsen. Dessa dotterstiftelser har sina egna styrelser, som är i principsammansatta på samma sätt som moderstiftelsens med representanter för det ekonomiska livet och vetenskapssamhället. Genom Stifterverbands förmedling har ett stort antal mindre stiftelser i Västtyskland erhållit en möjlighet att få sitt kapital förvaltad på ett effektivare sätt och dessutom haft tillgång till den expertis som Stifterverband förfogar över när det gäller investeringar och att avgöra hur pengarna skall användas, dvs. vilka personer och institutioner som skall få forskningsbidrag.

Om den ovan skisserade lösningen med en gemensam förvaltning av stiftelser skall kunna införas i Sverige, kan det behöva övervägas, om en ändring möjligen bör göras av de bestämmelser som ibland begränsar den enskilda stiftelsens placeringsfrihet och/eller föreskriver viss angiven kapitalisering. Den mest praktiska lösningen är härvid att en generellt verkande ändring sker av de bestämmelser som kan tänkas lägga hinder i vägen för en rationellt bedriven gemensam förvaltning av stiftelser.

Syftet med en gemensam förvaltning av stiftelser är, som tidigare påpekats, i första hand att rationalisera förvaltningen av stiftelser. På lång sikt kan även, som t. ex. i Förbundsrepubliken Tyskland, det målet uppnås att ett för flera stiftelser gemensamt ändamål bättre kan tillgodoses genom att större belopp kan disponeras för ändamålet.

Ett av de mera vanliga stiftelseändamålen, åtminstone vad gäller de större stiftelserna, är att liksom Stifterverband lämna bidrag till forskning. En forskningsstiftelse med betydande kapital (bokförda tillgångar på drygt 740 milj. kr.) och tillgång till professionell ekonomisk kompetens är Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond, som bildats av riksdagen. Stiftelsen har genom

sin direkta anknytning till riksdagen en unik ställning som kontaktorgan mellan politiker och forskare.

Enligt sina stadgar har fonden till ändamål att främja och understödja till Sverige anknuten vetenskaplig forskning. Stadgarna anger bl. a. att verksamheten skall ges en betydande flexibilitet. I princip skall inte något forskningsområde vara uteslutet från möjligheten att erhålla bidrag från fonden. Fondens resurser kan i första hand ses som ett komplement och alltså inte som ett alternativ till övriga resurser som finns för forskning i Sverige.

Ett incitament till en gemensam förvaltning av stiftelser under ledning av en större stiftelse skulle kunna vara att vissa skattelättnader lämnades. En lösning som därvid kan övervägas är att dessa stiftelser generellt frikallas från skattskyldighet från all inkomst.

Det torde ligga i sakens natur att en moderstiftelse i en med skattelättnader förenad gemensam förvaltning av stiftelser bör ha en offentligrättslig prägel. Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond är, som tidigare påpekats, en offentligrättslig bildning med betydande kapital och tillgång till professionell kompetens. Stiftelsen synes därför ha goda förutsättningar att kunna spela en samordnande roll vad gäller stiftelsers förvaltning i enlighet med vad ovan skisserats.

Hemställan

Med hänvisning till vad nu förordats hemställs

att riksdagen begär att regeringen skyndsamt låter utreda frågan om en av skattelättnader initierad gemensam förvaltning av stiftelser.

Stockholm den 23 januari 1986

Stig Gustafsson (s)

Helge Hagberg (s)

Olle Göransson (s)

Margit Sandéhn (s)

Birger Rosqvist (s)